

HANA FRIČOVÁ

DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE HLAVNÍ METODA DIDAKTIKY GEOGRAFIE

H. Fričová: *Didactic transformation, the chief method of the didactics of geography*. — Sborník ČSGS 85:307—314 (1980). — The author describes a modern conception of the didactics of geography which she defines as a social science studying the laws and processes of transformation of geographical knowledge to a common public information. The chief method is the so-called didactic transformation, i.e. transformation of scientific knowledge according to the didactic criteria (the purposes and objects of education, scientific knowledge, manner of thinking, proper age, etc.) so that they would become — thanks to numerous schools of different stages — the permanent part of geographical knowledge of the public.

Rozvoj geografických věd vyvolává nutnost tvorby nového systému předávání soudobých vědeckých poznatků mladé generaci, která souvisí na jedné straně s celosvětovým problémem zpracování informací a jejich společenské komunikace a na straně druhé vychází z vysokých požadavků na úroveň vzdělání moderního člověka v socialistické společnosti. Problematika předávání poznatků geografických věd mládeži nejracionálnějšími prostředky se netýká informatiky a nemůže ji vyřešit samostatně ani geografie, ani pedagogika nebo tradiční metodika vyučování. Řešit ji může pouze samostatná vědní disciplína, jejímž předmětem se stane v plném rozsahu proces transformace poznatků geografických věd do společenského vědomí a jeho zákonitosti. Touto vědou je moderní didaktika geografie.

1. Vývoj teorie vyučování zeměpisu

Teorie vyučování zeměpisu se vyvíjela od tradiční metodiky až po současnou didaktiku geografie jako pedagogická disciplína zkoumající výchovně vzdělávací proces jako celek — jeho historii a současný stav, soustavy metod, organizačních forem a materiálních prostředků výuky, proces osvojování, upevňování a prověřování vědomostí a dovedností žáků, zkušenosti z praxe a modernizaci výuky. V jednotlivých fázích vývoje zkoumala tedy teorie vyučování zeměpisu, stejně jako teorie vyučování všem ostatním předmětům, jen dílčí část komunikačního procesu: výuku, tj. především vyučování jako činnost učitele a částečně i učení jako činnost žáka. S vývojem koncepce a obsahu této disciplíny se postupně měnil i její název (Fričová 1978) a definice.

R. 1956 byla přijata metodickou konferencí v Praze obecná definice metodiky vyučování: „Metodika vyučování (určitému předmětu) je vědecká pedagogická disciplína, která zkoumá zákonitosti vyučovacího procesu, a to se zřetelem k osobnosti žáků, v souladu s obecným cílem komunistické výchovy, v souhlase se speci-
fickostí vědy, z níž učební předmět čerpá své poznatky“. Pro metodiku zeměpisu

byla tato definice přijata O. Tichým a J. Jankou v roce 1959. V roce 1970 přepracoval původní definici O. Tichý takto: „Teorii vyučování zeměpisu dnes deiniujeme jako vědeckou pedagogickou disciplínu, která studuje zákonitosti vyučovacího procesu v zeměpise, a to se zřetelem k osobnosti žáků, k danému prostředí a v souladu se specifičností geografie jako vědního oboru“ (Tichý 1970).

Didaktika geografie rozšířila postupně předmět svého zkoumání od otázek metodických k otázkám výchovně vzdělávacího obsahu. Předmětem zkoumání didaktiky geografie se staly postupně nejen společenské, institucionální a individuální podmínky výuky geografie, její východiska a výsledky, ale do popředí zájmu didaktiků se dostává zkoumání postavení jednotlivých geografických disciplín ve všeobecném geografickém vzdělání, tvorba didaktického systému na základě soudobého stavu geografických věd s ohledem na potřeby praxe a z toho vyplývající intenzivní výzkum procesu učení z hlediska jeho specifika v jednotlivých geografických disciplínách. V roce 1978 je didaktika geografie definována mnohem obecněji (Fričová 1978) — předmět zkoumání jednoznačně přesahuje problematiku samotného výchovně vzdělávacího procesu: „Didaktika geografie je pedagogická vědní disciplína zkoumající zákonitosti a procesy výchovy a vzdělání na podkladě geografických věd“.

Teorie vyučování zeměpisu se ve skutečnosti po léta samostatnou vědou nestala. Teoretické i praktické problémy nebyly systematicky řešeny vědeckými metodami; tento obor de facto neměl samostatný objekt a předmět zkoumání a jeho vědecké metody byly převzaty z pedagogických věd. Postupně došlo ke stagnaci, kterou však v posledním desetiletí prošly i ostatní oborové didaktiky, a to nejen v ČSSR, ale i v ostatních vyspělých evropských zemích.

První etapu vývoje teorie vyučování zeměpisu spadající v poválečném období do let 1948—1965 označujeme shodně s ostatními oborovými didaktikami (didaktika fyziky, chemie) jako etapu aplikační. Pro ni je charakteristické, že obecné pedagogické zákonitosti a kategorie výchovně vzdělávacího procesu přizpůsobuje zvláštěm zeměpisného učiva. Tvořivost je zaměřena na hledání a propracovávání metod, organizačních forem a materiálních prostředků specifických pro výuku zeměpisu, typická jsou obecně didaktická třídění (například metod výuky) ilustrovaná příklady, jak jich efektivně využít ve výuce zeměpisu. Teorie vyučování zeměpisu je pedagogickou disciplínou, jíž geografické vědy poskytují tradiční zdroj obsahu a struktury zeměpisného učiva. Na transformaci vyvíjejícího se vědního systému v soustavu geografických poznatků určených všeobecně vzdělávacím školám se geografové-specialisté prakticky nepodílejí.

Zvyšující se požadavky na úroveň vědomostí a dovedností absolventů základních i středních škol vyvolaly nutnost řešit problémy, jimiž se zatím teorie vyučování zeměpisu nezabývala a na něž její tradiční metody již nemohly stačit. Šlo především o modernizaci obsahu všeobecného geografického vzdělání a z ní vyplývající potřeby nalézt nové efektivní metody a postupy vyučování a učení. Řešení se na konci 60. let hledalo v rozvoji integračních koncepcí využívajících poznatků a metod ostatních věd odhalujících zákonitosti vyučování a učení se náročným poznatkům moderních věd. Byly prohloubeny vztahy k filozofii, psychologii, matematice, statistice, kybernetice a formální logice, do práce didaktiků pronikla řada nových podnětů, tvůrčích hledisek a vědecko-výzkumných metod a teoretických přístupů.

K žádoucímu rozvoji didaktiky geografie jako samostatné vědy však ani v tomto období ještě nedošlo. Příčina stagnace spočívá v tom, že ač byla didaktika geografie prohlášena za vědní disciplínu (Tichý 1970, Fričová 1978), nenalezla svůj samostatný objekt a předmět zkoumání, ani nevybudovala vlastní meto-

dologii a proklamovaná poloha na pomezí věd geografických a pedagogických zůstala v podstatě většinou jen v její základní charakteristice. Návaznost na tradiční metodiku vyučování zeměpisu, jejímž hlavním úkolem bylo hledání metod, postupů, organizačních forem a materiálních prostředků učitelovy práce, vnesla do pojetí didaktiky geografie prakticismus, který dosud přežívá ve studijní disciplíně na vysokých školách prostřednictvím zastaralé literatury a vžitého povědomí praktiků; ty dovolují pronikat novým názorům a směrům vývoje jen velmi zvolna.

Relativní pokrok, k němuž v praxi v souvislosti s realizací projektu dalšího rozvoje čs. výchovně vzdělávací soustavy bezesporu došlo, není výsledkem rozvíjející se moderní vědy — didaktiky geografie, ale výsledkem úsilí školských, odborných a vědeckých pracovníků, jejich tvůrčí práce na nových osnovách, učebnicích, učebních pomůckách a v systému dalšího vzdělávání učitelů. V této etapě sehrála významnou roli Československá geografická společnost při ČSAV, její ústřední výbor a odborná skupina pro školskou geografii, samozřejmě v součinnosti s odpovídajícími orgány ve Slovenské socialistické republice.

V 70. letech, v období tvorby a ověřování nových učebních osnov, a v 80. letech, kdy budou postupně zavedeny do všech škol nově koncipované učební osnovy a vstoupí v platnost nové učebnice jako základní pomůcky k výuce zeměpisu, se prokazatelně negativně odrážejí důsledky dosavadního pomalého vývoje didaktiky geografie, který nepříznivě ovlivnil realizaci náročných úkolů spojených s obsahovou a koncepční přestavbou všeobecného geografického vzdělání. Při tvorbě učebních osnov, učebnic i ostatních pomůcek nebyly k dispozici významnější výsledky vědecko-výzkumné činnosti v didaktice geografie, jichž by bylo možno v širším rozsahu využít.

Didaktika geografie je tradičně rozvíjena na vysokých školách připravujících učitele zeměpisu. Studijní disciplína, jejímž cílem je teoretická a praktická příprava budoucích učitelů, může být koncipována jen na základě výsledků vědní disciplíny. Nečerpá-li vysokoškolská studijní disciplína z rozvíjející se vědy, zůstává na úrovni metodiky doplňující odborné studium geografie praktickými návodů jak vyučovat a tvůrčí činnost studentů zůstává na úrovni aplikací. Za vědeckou práci nelze považovat tvorbu učebních textů z didaktiky geografie, pokud nepřinášejí nové vědní poznatky z oboru, a to z jeho obecné i speciální části, ani statě a příručky určené přípravě učitelů na vyučování, přehledy učebních pomůcek, referáty z oblasti řízení škol a dalšího vzdělávání učitelů a další materiály určené rozvoji praxe, které zřídka vybočují ze shrnujících popisů a konstatování známých nebo nově formulovaných faktů vycházejících z obecné didaktiky nebo zobecnujících pozitivní zkušenosti ze škol.

Je-li tomu tak, nelze se divit, že práce didaktiků geografie bývá ve vědeckých kruzích podceňována.

Pojem didaktika geografie jako věda je běžně ztotožňována nejen se studijní vysokoškolskou disciplínou, ale velmi často i s problematikou řízení škol, dalšího vzdělávání učitelů a dalšími oblastmi činnosti, které jsou zahrnuty do širokého vžitého pojmu školská geografie. Školskou geografii definoval poprvé O. Tichý v roce 1961 jako „souborné označení celé problematiky pojití se k vyučování zeměpisu a ke všem činnostem toto vyučování doplňujícím. Slouží k odlišení souboru problémů spojených v celek zeměpisným obsahem přizpůsobeným školní výuce a výchově od geografie jako vědního oboru“.

Školská geografie tedy není věda (ani vyučovací předmět, ani didaktika geografie — jak bývá někdy uváděno i v metodických statích a referátech), ale *oblast odborné společensko-politické činnosti zahrnující organizaci a řízení výuky zeměpisu v praxi, další vzdělávání učitelů, řízení práce škol z hlediska potřeb ze-*

měpisu (např. odborná činnost kabinetů krajských pedagogických ústavů, okresních a obvodních pedagogických středisek, zájmová činnost s geografickou náplní a geografické soutěže), činnost nakladatelství a podniků vyrábějících učební pomůcky a společensko-politická činnost geografů a učitelů zeměpisu. Školská geografie úzce souvisí s geografii, didaktikou geografie, pedagogickými a psychologickými vědami, z nichž čerpá a jejichž pokroky obráží; vychází ze stranických a státních dokumentů určujících směr školské politiky a přímo reaguje na aktuální potřeby společnosti. Řada didaktiků geografie a geografů specialistů v současnosti intenzivně pomáhá školské geografii; nelze však každého pracovníka podílejícího se na praxi školské geografie považovat za didaktika geografie, stejně jako za geografa.

2. Didaktika geografie — samostatná společenská věda

Podmínkou existence a rozvoje vědy je vlastní objekt a předmět zkoumání, z nichž vycházejí formulace hlavních teoretických a výzkumných problémů. Samostatná věda má své vlastní metody vědecké práce, a to i tehdy, je-li charakterizována jako věda hraniční. Teprve po stanovení objektu a předmětu didaktiky geografie — odpovídajících potřebám vyspělé socialistické společnosti v období vědeckotechnické revoluce, lze formulovat hlavní metodu a základní teoretické problémy a tím položit základ moderní vědy.

Z obecných východisek vymezení předmětu didaktiky geografie je nutné zdůraznit systémový přístup, jenž umožňuje vycházet ze systémově chápané sféry výchovy a systému geografických věd. V průniku obou systémů — geografie a pedagogiky, leží didaktika geografie, jejíž hraničnost vyplývá z kombinace objektů obou věd a ze zcela jiných přístupů, jimiž tyto objekty zkoumá; nezkoumá je ani výhradně metodami pedagogických věd, ani věd geografických, ale vlastními metodami didaktiky geografie, jejichž systém je podmínkou i nástrojem rozvoje vědy. Příkladem vědeckých metod didaktiky geografie je vedle didaktické transformace didaktické modelování, didaktická generalizace, didaktická diagnostika aj. Z hraničního postavení didaktiky geografie vyplývá nejen složitost metodologických otázek (jejich vztahu k pedagogice a geografii i ostatním vědám), ale také její terminologie. Stav terminologie, která je jednou z dalších základních podmínek existence a rozvoje vědy, je v didaktice geografie v současnosti neuspokojivý, neboť obráží úroveň poznání v minulosti a je jedním z dokladů stagnace teorie. Terminologie v didaktice geografie se bude rozvíjet teprve společně s moderní vědou, s její metodologií a specializací.

Aktuální požadavek systematicky předávat společnosti soudobé vědecké poznatky se týká člověka stojícího ve středu výchovné sféry a geografického poznání. Stanovíme-li výchovnou sféru a geografické poznání jako objekt didaktiky geografie (v této kombinaci jde o jedinečný objekt zkoumání), vyplývá z něho přímo předmět vědy odpovídající uvedeným společenským potřebám. Je jím proces transformace poznatků geografických věd do společenského vědomí a jeho zakonitosti.

Uvedené pojetí odpovídá současnému stavu vývoje předmětu teorie vyučování zeměpisu, který postupoval s vývojem oboru od praktických otázek vyučování k výuce jako komplexu činností učitele (vyučování) a žáka (učení) až k zákonitostem a procesům společenské komunikace geografických věd v současnosti.

V tomto smyslu lze *didaktiku geografie* definovat jako *společenskou vědu*

zkoumající zákonitosti a procesy přenosu poznatků geografických věd do vědomí společnosti. Hlavní metodou didaktiky geografie je didaktická transformace.

Nově koncipované pojetí didaktiky geografie má kvalitativně zcela nový vztah k pedagogickým a geografickým vědám. Není již pedagogickou disciplínou, na řešení jejichž problémů se geografové prakticky nepodíleli. S geografickými vědami je spjata velmi těsně: předmět zkoumání i hlavní metoda didaktiky geografie vyžadují, aby se na vědecko-výzkumné činnosti podíleli geografové-specialisté v jednotlivých disciplínách. Na řešení nově formulovaných problémů již nemůže stačit obecný „metodik“, ale podmínkou rozvoje didaktiky geografie je specializace a řízená vědecká a výzkumná týmová práce geografů a didaktiků.

Perspektivně je proto zapotřebí vychovávat odborníky didaktiky z řad mladých geografů, kteří v průběhu aspirantury, v předcházející nebo doplňující praxi získali potřebnou vědeckou přípravu z pedagogiky a psychologie, a nikoliv opačně, kdy metodikem se stává praktik nepůsobící v žádné z geografických disciplín. Tvorba didaktických systémů jednotlivých geografických věd a zpracování didaktického aparátu bude v budoucnu přirozenou součástí činnosti vědeckých geografických pracovišť, neboť společenská komunikace se stane jedním z cílů všech moderních věd.¹

Vývoj československé didaktiky geografie prošel etapami v podstatě shodnými s etapami vývoje didaktik ostatních věd, například didaktiky biologie, chemie, fyziky atd. Současná komunikační koncepce, jejíž teoretické základy jsou rozpracovávány na základě společných východisek a cílů oborových didaktik, je shodná i s koncepcemi vyvíjejících se oborových didaktik v ostatních socialistických státech. Z děl představitelů socialistické pedagogiky, a především sovětských vědců, vyplývá vývojová tendence zaměřená na formování *o n t o d i d a k t i k* (tj. oborových didaktik, tedy např. i didaktiky geografie), jejichž úkolem „má být v podstatě analýza obsahu příslušných odvětví soudobé vědy, a to za účelem jejich didaktické interpretace“ (Turčenko 1977).

3. Didaktická transformace

Didaktická transformace je základní metoda didaktiky geografie přetvářející vědní poznatek na základě stanovených didaktických kritérií tak, aby se stal součástí didaktického systému geografie a jeho prostřednictvím byl přenesen do společenského vědomí ve formě prvku všeobecného geografického vzdělání.

Jde o neobyčejně složitý proces probíhající v různých rovinách a etapách. Vědní poznatek je podle stanovených kritérií vybírán a transformován do didaktického systému. Metodika tvorby didaktického systému vědy se v jednotlivých oborech teprve vytváří. Nejde o systém učiva, ale o samostatný didakticky transformovaný systém vědy, který se vyvíjí v závislosti na rozvoji geografie. Ten je teprve základem výběru učiva pro jednotlivé typy, stupně a ročníky škol. Z didaktického systému je poznatek transformován ve formě učiva do učebních osnov a dále do učebnic a učebních pomůcek. Obě tyto etapy představují systematickou vědeckou práci geografů a didaktiků, která povede od teorie didaktického systému geografie k jeho tvorbě a vývoji a v závislosti na něm ke koncepci moderních učebních osnov, učebnic a učebních pomůcek, k jejich zavedení do praxe a pochopitelně s rozvojem geografie k jejich dalším postupným úpravám.

¹) V publikaci UNESCO „New Trends in physics teaching“ (Paris 1976) se např. uvádí, že nedostatečná pozornost procesu komunikace fyzikálního poznání může perspektivně vážně ohrozit vědní obor.

Další etapy didaktické transformace probíhají v procesu výuky, a to prostřednictvím učitele a žáka, což je z hlediska vědeckého zkoumání a projekce výchovně vzdělávacího procesu problém značně složitý. Zvláštní etapu přenosu tvoří zařazení poznatku do komplexu vzdělání, jeho úloha při formování osobnosti člověka a využití v praxi, v různých profesích a životních situacích. Tato etapa představuje oblast propracovanou v didaktice geografie relativně nejvíce. Další rozvoj je podmíněn zkoumáním pomocí metod didaktiky geografie, například metodou didaktického modelování, didaktickou analýzou vedoucí k prohloubení pojmovného procesu, atd.

Hlavní etapy didaktické transformace vědního systému určují základní teoretické problémy didaktiky geografie:

a) Předpoklady vědního systému pro didaktickou transformaci

Sdělitelnost geografických věd nutno zkoumat z hlediska jejich soudobého stavu i perspektiv. Úkolem didaktiky geografie je hledat prostředky transformace, které optimálně vyhovují geografickým i pedagogicko-psychologickým vědám, zkoumat komunikační prostředky geografie a možnosti jejich přizpůsobení cílům a úkolům výchovně vzdělávacího procesu na různých typech a stupních škol. S požadavkem vytvořit moderní proces společenské komunikace geografického poznání souvisí dále úkol využít metodologie geografických věd k zefektivnění výuky zeměpisu.

b) Tvorba didaktického systému geografie

Teorie a tvorba didaktického systému geografie je základním článkem vědní struktury. Na východiska, jimiž jsou smysl, postavení a pojetí zeměpisu ve všeobecném vzdělání, obecné a speciální cíle všeobecného geografického vzdělání a postavení zeměpisu v komunistické výchově, navazují otázky struktury a obsahu výuky zeměpisu z hlediska požadavků teorie vyučování a učení a gnozeologických, světonázorových, logických, strukturálních a metodologických vztahů mezi didaktickým a vědeckým systémem geografie.

c) Tvorba výukových projektů

Didaktický systém geografie je základem pro tvorbu učebních osnov zeměpisu, v nichž se obráží ve formě učiva. Vývoj moderní teorie tvorby učebních osnov zeměpisu a teorie učebnice zeměpisu je jedním z hlavních úkolů tohoto teoretického okruhu.

d) Proces výuky zeměpisu

Předmětem zkoumání didaktiky geografie je v této oblasti didaktická analýza celých kursů a tematických celků a vytváření modelů, v nichž cíl, obsah, metody, organizační formy, kooperační formy a materiální prostředky výuky tvoří celek. Proces výuky je zkoumán jako interakce učitele a žáka, zvlášť je zkoumán proces učení. Konkrétních výsledků výuky, zjišťovaných a hodnocených didaktickou diagnostikou, používá didaktika geografie k posuzování účinnosti vytvořených projektů a modelů.

Zobecněním poznatků získaných vědeckou prací v tzv. speciálních didaktikách geografie (viz dále) jsou formulovány obecné zákonitosti výchovně vzdělávacího procesu v zeměpise, které jsou zároveň zdrojem poznatků pro obecnou didaktiku.

e) Výchova učitelů zeměpisu

Učitel, jehož funkce ve výchovně vzdělávacím procesu je nezastupitelná, je významným činitelem v procesu didaktické transformace. Z toho plyne požada-

vek zkoumat specifika osobnosti učitele a jeho připravenosti pro výuku zeměpisu, v níž plní úlohu prostředníka všestranně ovlivňujícího proces učení. Obsah a metody učitelského vzdělávání jsou z tohoto hlediska neméně důležitou oblastí zkoumání didaktiky geografie.

4. Aktuální úkoly didaktiky geografie

Úkolem, jehož řešením by mohla být v současné době usměrněna vědecká práce geografů v didaktice geografie, je rozvoj *speciálních didaktik geografie*, jak lze obecně nazývat *dílčí disciplíny didaktiky geografie zkoumající zákonitosti a procesy přenosu poznatků jednotlivých geografických věd podílejících se na všeobecném geografickém vzdělání* (Fričová 1978). Jsou to například didaktika fyzické geografie, didaktika ekonomické geografie, didaktika regionální geografie atd.

Naléhavá potřeba rozvoje těchto disciplín je vyvolána novým obsahem učebních osnov zeměpisu na všeobecně vzdělávacích i odborných školách, strukturou osnov didaktiky geografie jako studijní disciplíny na vysokých školách připravujících učitele zeměpisu a samozřejmě požadavky rozvoje oboru.

Nové studijní osnovy didaktiky geografie věnují speciálním didaktikám poměrně velký prostor (30 % hodin). V současné době však tyto disciplíny ještě nejsou propracovány na vědecké úrovni a také v nové vysokoškolské učebnici (kolektiv 1980) jsou k jednotlivým oborům pouze stručné obecné úvody.

V počáteční fázi rozvoje speciálních didaktik geografie by mělo být zahájeno bádání v oblasti obsahu didaktických systémů, pojmotvorných procesů a postupně by se mělo zaměřit na vývoj efektivních prostředků výuky v kursech jednotlivých geografických disciplín.

Centrum speciálních didaktik geografie by mělo být umístěno na základě zaměření geografických pracovišť. Je-li určitá katedra vysoké školy zaměřena svou činností například na fyzickou geografii, měla by se zabývat též didaktickou transformací poznatků fyzické geografie. Je to optimální řešení jak zapojit geografy, navíc většinou připravující budoucí učitele zeměpisu, do vědecké práce v didaktice geografie, což je jedna z hlavních podmínek jejího rozvoje.

Činnost geografických pracovišť by měla být v oblasti školské geografie řízena dvěma základními směry. Jeden zaměřený na naléhavé úkoly praxe, realizaci projektu dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy na všech stupních a v plné šíři. Jde hlavně o pomoc učitelům při studiu a realizaci nových učebních osnov a při práci s novými učebnicemi. Zároveň je však nutno zahájit koordinovanou vědeckou činnost v didaktice geografie, která bude teoretickým základem studijní disciplíny a která začne řešit otázky přenosu poznatků geografických věd, bez jejichž vědeckého řešení se neobejde příští školská reforma.

Literatura

- FENCLOVÁ J., KOTÁSEK J. (1979): Předmět a základní problémy didaktiky fyziky. Interní materiál Kabinetu pro modernizaci vyučování fyzice FÚ ČSAV, Praha.
- FRIČOVÁ H. (1978): Didaktika geografie — pedagogická vědní disciplína I., II. Přírodní vědy ve škole 29:6,7:228—230, 270—272, SPN, Praha.
- FRIČOVÁ H. (1978): Úvod do speciálních didaktik geografie. Přírodní vědy ve škole 29:8:308, SPN, Praha.
- GERŠUNSKIJ T. S. (1974): Prognostičeskíe metody v pedagogike. Nauka, Kijev.
- KOLEKTIV (1980): Základy všeobecné didaktiky geografie. SPN, Bratislava.
- KUJAL B. (1976): Systém vzdělávání a jeho výzkum. PŮ JAK ČSAV, Praha.

TICHÝ O. (1970): Theorie vyučování zeměpisu jako vědecká disciplína. Sborník ČSSZ 75:2:142—146. Academia, Praha.

TURČENKO V. N. (1977): Vědeckotechnická revoluce a revoluce ve vzdělání. 194 s., SPN, Praha.

Zusammenfassung

DIDAKTISCHE TRANSFORMATION — HAUPTMETHODE DER GEOGRAPHIEDIDAKTIK

Die Entwicklung der Geographiewissenschaften erfordert nicht nur einen neuen Inhalt, sondern auch einen neuen Zutritt zu der Übermittlung von den wissenschaftlichen Erkenntnissen an die junge Generation. Das steht im Zusammenhang mit dem gesamtweltlichen Problem der Bearbeitung der Informationen und ihrer gesellschaftlichen Kommunikation und weiter mit den hohen Ansprüchen auf das Niveau der Bildung in der sozialistischen Gesellschaft. Das Problem wie die geographischen Erkenntnisse durch die rationälste Weise an die Jugend zu vermitteln, kann nur eine unabhängige Wissenschaft, die gerade die Transformation von den Erkenntnissen der geographischen Wissenschaft in das gesellschaftliche Bewußtsein untersucht, lösen. Und diese Wissenschaft ist die moderne Geographiedidaktik.

Die Theorie des Geographieunterrichtes hat sich als pädagogische Disziplin, deren Bezeichnung und Definition sich mit der Entwicklung des Faches geändert haben, entwickelt. Dieselbe ist von der traditionellen Methodik zu einer Disziplin, das Prozeß des Lehrens und des Lernens vom Gesichtspunkt der wachsenden Ansprüchen auf das Niveau der allgemeinen geographischen Bildung untersuchenden, bis zur Geographiedidaktik als einer selbständigen Gesellschaftswissenschaft vorwärts gegangen.

Die Geographiedidaktik definieren wir als eine Gesellschaftswissenschaft, die die Gesetzmäßigkeiten und Prozesse der Übertragung von den Erkenntnissen der geographischen Wissenschaften in das Bewußtsein der Gesellschaft untersucht; sie liegt in der Durchdringung von den Systemen der geographischen und pädagogischen Wissenschaften. Es ergibt sich das aus den Objekten der Untersuchung der Geographiedidaktik — der geographischen Erkenntnis- und Erziehungssphäre — die aber die Geographiedidaktik durch eigene wissenschaftliche Methoden, wie zum Beispiel durch die didaktische Transformation, die didaktische Modellierung, die didaktische Verallgemeinerung, die didaktische Diagnostik usw. nachforscht.

Die Geographiedidaktik in der angeführten Auffassung ist schon nicht mehr eine pädagogische Wissenschaft und ihr Bezug zur Geographie kommt sehr eng vor. In der Zukunft sollten die Transformationen der Erkenntnisse der sich entfaltenden geographischen Wissenschaften als Bestandteil der wissenschaftlichen Tätigkeit der Geographen sein werden.

Den hohen Anforderungen auf das Niveau der allgemeinen geographischen Bildung kann schon nicht mehr die traditionelle Tätigkeit der Methodikern oder der methodischen Arbeitsplätze, die nicht an der wissenschaftlichen Arbeit in den geographischen Wissenschaften partizipieren, genügen.

Die wissenschaftliche Hauptmethode der Geographiedidaktik ist die didaktische Transformation, die wissenschaftlichen Erkenntnisse so umgestaltende, daß sie als Bestandteil des didaktischen Geographiesystems wird und durch seine Vermittlung in das gesellschaftliche Bewußtsein in der Form des Elementes der allgemeinen Geographiebildung übertragen werden soll.

Die Hauptetapen der didaktischen Transformation des wissenschaftlichen Systems beurteilen diese theoretische Grundprobleme der Geographiedidaktik: 1. Die Voraussetzungen der Geographie für die didaktische Transformation. 2. Das Schaffen des didaktischen Geographiesystems. 3. Die Bildung der Unterrichtsprojekten. 4. Das Prozeß des Geographieunterrichtes. 5. Die Vorbereitung von Geographielehrern.

Die Hauptaufgabe der gegenwertigen Geographiedidaktik ist die Entwicklung der geographischen Fachdidaktiken, die die Gesetzmäßigkeiten und Prozesse der Übertragung der Erkenntnisse der einzelnen, an der allgemeinen geographischen Bildung partizipierenden, geographischen Wissenschaften (zum Beispiel die Didaktik der physischen Geographie, die Didaktik der ökonomischen Geographie usw.) zu untersuchen. Als Zentren der wissenschaftlichen Arbeit in den geographischen Fachdidaktiken sollten perspektivisch die geographischen, auf einzelne geographischen Disziplinen konzentrierten Arbeitsplätze sein werden.